NACHTKRITIK

Heimat mit Hacek

Martin Thomas Pesl

Visszatértem! Igen, remek, de hová? Ewe Benbenek új darabjában a szereplők többnyelvű környezetben vándorolnak egy soknemzetiségű hazában. A császári-királyi időkből egészen az EU jelenéig. Marie Bues három színház közös együttműködésében valósítja meg a bemutatót.

Az egykori osztrák–magyar Duna-monarchia nyelvei rendelkeznek egy olyan hanggal, amelyben mindenki egyetért. Írásban különbözőképpen jelölik: lengyelül „sz”, csehül és szlovákul „š”, magyarul egyszerűen „s”, németül „sch”. Még a boszniai muszlimok is kitaláltak egy arab jelet erre a hangra a Duna-monarchia idején. Éppen az a hang tehát, amely csendre int, teremt népek közötti megértést: egy szép felismerés Ewe Benbenek új darabjából – egy szövegből, amely a betűkről és a közösségről szól.

A betűk alkotják a díszletet – színes szalagokon tekerik ki őket. A közösség elsősorban a meta-szinten tükröződik: egyszerre három színház működik itt együtt. A két évvel ezelőtt létrejött szövetséghez – amely a Bécsi és a Grazi Színház között jött létre Marie Bues, az előbbi művészeti társigazgatójának rendezésében – most csatlakozott a budapesti Katona József Színház is. Minden színház két-két színészt küldött. A szöveget magyarra fordították, a bemutató (a steirischer herbst partnerprogramjában) a babiloni nyelvi zavart ünnepli – nem csupán a címben „ΦielföлkaŠtát”.

Ewe Benbenek, aki a „Tragödienbastard” (2020) és a „Juices” (2023) című darabokkal nyert díjakat, Lengyelországban született, és kisgyermekként szüleivel Németországba költözött. Hasonló a sorsa annak a „te”-vel megszólított szereplőnek, akit leginkább a jelenlegi mű főszereplőjeként lehetne megjelölni. Sophia Löffler (Team Wien) játssza ezt a névtelen bevándorló gyermeket. Céltalanul utazik a volt koronabirodalmi országokban, és éles kritikával illeti a turizmus ignoranciáját (aki még soha nem volt legény- vagy leánybúcsún Prágában, az vessen rá az első követ). SMS-ben levelezik az aggódó apjával (Tim Breyvogel, Graz), aki egy „Már megint itt vagyok” üzenetre azt kérdezi, hogy ez tulajdonképpen hol is van.

Egy bécsi színházban a főszereplő csodálkozik azon, hogy a szomszédja (Bence Béres, Budapest) kifejezetten Pozsonyból utazott ide, míg ő soha nem jár oda színházba, viszont néha eljut a hasonlóan közeli St. Pöltenbe. Hogy mindez valahogyan a

többnemzetiségű állam korszakához is kapcsolódik, talán nehezen fogalmazható meg („Words don’t come easy” – hangzik el egy helyen). Benbenek azonban teljesen tudatosan mélyül el az ilyen történelmileg gyökerező hontalan állapot körüli bizonytalanságokban,
amelyek éppen Ausztriában sokakat intuitív módon megérintenek – függetlenül attól, hogy a migrációs történet pár generációval ezelőttre nyúlik-e vissza.

A „ΦielfölkaŠtát” fő cselekménye azonban abból áll, hogy az együttes a közönséget ismét a történelemórákra szeretné emlékeztetni, valamint néhány abból származó tévhitet szeretne helyesbíteni – például azt, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia parlamentjeiben állítólag olyan őrülten igazságosak voltak a dolgok. Ennek érdekében a megírt, nyelvek közötti viták mellett történelmi
személyiségek is megszólalnak, mint például a szociáldemokrata nőjogi aktivista Amelie Seidel, születési nevén Ryba (Júlia Mentes, Budapest), a kétnyelvű írónő
Debora Vogel (Miriam Maertens, Graz) és Badeni gróf, a Duna-monarchia nyelvrendeletének atyja (Maximilian Thienen, Bécs). Szó esik a romák elleni rasszizmusról is a k.u.k. korszakban népszerű operettben. Ennek mellékhatásaként szórakoztató énekverseny alakul ki Mentes és Maertens között, akik a saját nyelvükön éneklik az „Ich” szót.

A didaktikus jelleg és a témák túlzott bősége ellenére a közönség nyugodtan élvezheti a könnyed szórakozást – legalábbis amennyiben mindkét színpadi nyelvet ismeri, és nem szorul a feliratokra. Marie Bues olyan premierrendező, aki nem árasztja el műveit eredetieskedő ötletekkel. A színpadon a három duót egy szimpatikus, homogén társulattá egyesíti, és így mutatja be a darabot minden
erősségével (a finom tollal megírt jelenetekkel) és gyengeségével (a köztük lévő, meglehetősen esetlen átmenetekkel) együtt. A befejezés az elmúlt évtizedek összekötő történelmi pillanatainak szentelt. A fal leomlása, Magyarország EU-csatlakozása – és végül egy pillanat, amely valószínűleg még nem volt előre látható, amikor Ewe Benbenek megkezdte az írást: 2026. április 12-én Orbán rezsimje a választási urnáknál bukott meg, Magyarország pedig megtette az első lépést vissza a soknemzetiségű Európába. „Is it real?”, kérdezi a főszereplő SMS-ben egy ismerősétől. „Yes, it’s real”. Mindenki ünnepelni megy, és az ajtó nyitva marad.